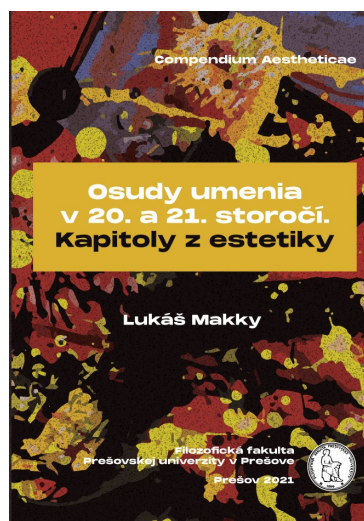

Nový učebný text v prešovskej edícii *Compendium Aestheticae*

Slávka Kopčáková

Makky, Lukáš: *Osudy umenia v 20. a 21. storočí. Kapitoly z estetiky*. Vysokoškolský učebný text. Opera Philosophica. Prešov: Filozofická fakulta PU v Prešove. 2021. 190 s. ISBN 978-80-555-2670-6.

Uplynulá dekáda (2011 – 2021) tvorivej činnosti pracovníkov Inštitútu estetiky a umeleckej kultúry Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity (ďalej IEUK FF PU) sa nesie v znamení zverejňovania výsledkov vedeckovýskumnej činnosti intenzívne transformovaných aj do vzniku učebných textov a vysokoškolských učebníc pre študentov estetiky. Vyžiadali si ich inovačné trendy v edukácii vysokoškolákov v učiteľských aj teoretických neučiteľských študijných programoch a realizované boli zvyčajne za výraznej podpory edukačnej grantovej agentúry KEGA. Iba letmo spomeniem texty venované bezprostredne interpretácii umeleckého diela a estetickým teóriám potrebným pre ich analýzu a evaluáciu: *Interpretácia hudobného a výtvarného diela* (Kopčáková – Dytrtová, 2011), *Reflexie divadla, divadlo reflexie* (Kušnírová et al., 2011), *Hudobná estetika a populárna hudba* (Kopčáková, 2015), *Úvod do interpretácie obrazu* (Makky, 2020), *Úvod do štúdia divadelného umenia* (Kušnírová 2021).

Dovolím si konštatovať, že tento typ textov je veľmi žiadúcim, ale pomerne nedostatkovým a sporadicky vznikajúcim artiklom, a to aj v celoslovenskom

meradle. Ešte viac ma teší, že stredná a najmladšia generácia pracovníkov IEUK FF PU v Prešove sa veľmi zodpovedne postavila k novým výzvam. Akýkoľvek teoretický návod, ponúknutá metóda na zmysluplnú realizáciu esteticky fokusovanej analýzy, verbálnej a zážitkovo-estetickéj interpretácie umeleckého diela sú viac než vítané a užitočné. Opodstatňujú zmysel teoretického bádania realizovaného v odbore estetika a jej špeciálnych estetík, ktoré skúmajú estetiku jednotlivých druhov umenia. Iba na margo dodávam, že v prípade Lukáša Makkyho v tejto recenzii ide už o druhý učebný text autora, publikovaný v rámci novozaloženej edície *Compendium Aestheticae* (edícia učebných textov pre študijný program estetika na IUEK FF PU v Prešove) ako výstup rovnomenného grantu KEGA vedenom na tomto pracovisku v rokoch 2018 – marec 2021.

V učebnom texte autor obracia svoju pozornosť na estetické otázky vizuálneho umenia eventuálne aj filmu, presnejšie na estetické teórie, sprevádzajúce problém definície a konca umenia, ktorým autor v minulosti venoval rozsiahlu monografiu *Od začiatku po koniec a ešte ďalej: umenie v definičných súradniciach* (2019). Tu sa práve ukazuje, ako všetko so všetkým súvisí, aká dôležitá je permanentne rozvíjaná výskumná aktivita v oblasti teoretickej verifikácie najnovších poznatkov pre napĺňanie poslania univerzity a potrieb jej študentov. Je veľmi sympatické, že sa autor drží svojej bádateľskej línie a špirálovitým pohybom rieši a navracia sa neustále k otázkam, ktoré ho zaujímajú, znepokojujú, inšpirujú a súčasne ich považuje za dôležité. Recenzovaný vysokoškolský učebný text *Osudy umenia v 20. a 21. storočí. Kapitoly z estetiky* (2021) v podstate prináša kapitoly z estetiky vizuálneho umenia a hovorí o variete prístupov najvýznamnejších teoretikov k jeho estetike, reflektujúc štýlové zmeny vo vývoji umeleckých prejavov v poslednom poldruhu storočí, ich dopady v recepcii a definovaní nových prístupov k edukácii vnímateľa súčasného umenia.

Najprv malá reakcia na názov učebného textu. Slovo 'osudy' v názve je trošku zavádzajúce, veď čo je osudom umenia? Umenie – čo ako by sme ho personifikovali – osud nemá, majú ho umelci, inštitúcie, niektoré umelecké diela, ale aj teoretické koncepcie. Teórie a ich proponenti totiž môžu byť prijímané, nasledované, korigované (aby adekvátnejšie zachytili estetickú situáciu, estetické objekty a subjekty v estetickéj komunikácii), rovnako však môžu byť aj ostro odmietané, vyvrátené z dôvodu ich čiastočne chybných predpokladov a pod. Pokúsime sa názov textu chápať v prenesenom význame a teda z hľadiska didaktického ako snahu upútať pozornosť študenta. Z existencie protikladných teoretických postojov a ich východísk vznikajú vo filozofickom a umenovednom diskurze mnohé polemiky. Polemický tón je z času na čas prítomný aj v mladíckom zápale autora, keď cíti, že je potrebné povedať vlastný názor. Nikdy však nepresahuje ani nezatieňuje didaktické zámery a ústretovosť voči potrebám, intelektuálnym možnostiam a predpokladanej empírii študenta.

Jedna z mála vecí, ktoré by sa dali vyčítať autorovi je, že ak vo svojich monografiách (2017, 2019) a učebných textoch (2020, 2021) v ich názvoch deklaruje, že hovorí všeobecne o umení, v skutočnosti je jeho výklad

po obsahovej stránke vždy redukovaný viac-menej na vizuálne (praveké, výtvarné, okrajovo fotografické či aj filmové) umenie. Ale to len na margo. Na druhej strane vysoko oceňujem, že autor veľmi originálnym spôsobom uvažuje o problémoch, ktoré rieši v oboch svojich vedeckých monografiách, krúživo sa objavujúce motívy, témy a problémy (estetické, interpretačné, umenovedné a i.) dokáže priliehavo didakticky transformovať do formy učebného textu. Postoje, východiská a názory najrešpektovanejších teoretikov dokáže podať voči originálu o čosi stráviteľnejšími, jasnejšie formulovanými blokmi textov, oprostenými od vedeckej hantýrky a pojmových zaklínadiel.

Didaktizácia učiva je práve tým skúšobným kameňom, ktorý vždy preverí vlastný odborný, vedecký a bádateľský vývoj autora samotného, ruka v ruku s cibrením svojej pedagogickej zručnosti. Možno povedať, že tentoraz to bola naozaj úspešná cesta. V recenzovanom učebnom texte sa Lukášovi Makkymu podarilo zložité témy prerozprávať menej zložitým jazykom a viac-menej systematicky. Vyšiel v ústrety potrebám a záujmom študentov, hladných po takomto type textu, modernom, neopakujúcom chronicky iba historické poznatky a fakty, ale ktorý ich vedie k vlastnému uvažovaniu a kritickému mysleniu. Nie je cieľom recenzenta knihu teraz vypreparovať po častiach, či uvádzať, s ktorými názormi či teoretickými parafrázami autora nesúhlasí, prípadne popísať jej obsah s emfázou na to, čo sa podarilo lepšie a čo horšie. V snahe priblížiť obsahovú náplň učebného textu, teda problémy, o ktorých pojednáva a vysvetľuje, za najefektívnejšie považujem ilustrovať obsahové zameranie cez názvy hlavných kapitol, čo zaiste vytvorí potrebný obraz. Ide o state: *1. Umelecká produkcia 20. a 21. storočia ako historický a morfológický problém; 2. „Odbočka“ k problému populárneho umenia/populárnej kultúry; 3. Umenie ako interpretačný problém; 4. Umenie ako definičný problém; 5. Koniec umenia ako teoretická reakcia na problém a kritiku umenia.*

Za mimoriadne vydarenú a 'čítavú' považujem druhú kapitolu, kde autor racionálne vyseletoval ním favorizovaných teoretikov (Theodor Wiesengrund Adorno, Walter Benjamin, Umberto Eco, Richard Shusterman a i.) a študentom zrozumiteľne sprostredkoval základné tézy ich názorovej sústavy. Ako bonus ju ukončuje poučné pojednanie o problémoch populárnej kultúry. Podobne vysoko oceňujem piatu kapitolu, platí pre ňu podobná charakteristika, navyše autor ako lokálpatriot čitateľa upozorňuje aj na práce a výsledky „prešovskej estetickej školy“ (Jana Sošková, Adrián Kvokačka a i.), v oblasti reflexie otázok „konca umenia“ a jej inšpirátorov zo spolupracujúcich pracovísk (Peter Michalovič, Marián Zervan, Bohumil Fořt a i.), hoci iba v malej mozaike. S trochu menším pochopením prijímam fakt, že ak autor v prvej a štvrtej kapitole rieši také závažné problémy, akými sú historicita, dejiny umenia, definícia umenia, funkcie umenia, teórie (koncov) umenia atď., neposkytuje študentovi osvedčené, alebo najmenej defektné definície týchto pojmov k osvojeniu. Považovala by som to za veľmi užitočné, najmä z dôvodu, že pri diskusiách so študentmi na seminároch, skúškach či kolokviách je študent spravidla vyzývaný k tomu, aby pojem, jav, fenomén najprv zadefinoval, historicky zaradil a až potom následne vyjadril aj svoj postoj a interpretáciu.

Vysoko oceňujem obrázkové prílohy *Galéria 1* a *Galéria 2* vhodne zvolené

a zaradené za prvou a druhou kapitolou učebného textu. Tu vidno, že autor tomu, o čom hovorí rozumie, sám aktívne vyhľadáva recepčné situácie ako vnímateľ umenia, vyhľadáva ich aj pre svojich študentov. Kontrolné a motivačné otázky na konci každej kapitoly nevyzývajú študenta k šablónovitému zopakovaniu povedaného, ale vyzývajú ho uvažovať o probléme ďalej a hľadať vlastné stanoviská. To je veľmi sympatické a približuje nás to k absolútnej priorite (nielen) vysokoškolskej pedagogiky 21. storočia, ktorou je rozvoj kritického myslenia, ako schopnosti tvorivo, samostatne a autenticky uvažovať o informáciách všetkého druhu. Je ich taká záplava, že neostáva iné, než dôsledne viesť nastávajúce generácie k tomu, aby boli schopné ich triediť, selektovať, filtrovať, slovom oddeľovať zrna od pliev. Tento trend nastolil aj Makkyho vysokoškolský učebný text, zaslúži si preto pozornosť študentov, ale aj odbornej verejnosti.

Zoznam bibliografických odkazov textu možno súčasne chápať aj ako register literatúry odporúčanej k ďalšiemu štúdiu pre záujemcov o prehĺbenie svojich vedomostí. Učebný text má vďaka Tomášovi Timkovi, doktorandovi IEUK FF PU, peknú grafickú úpravu, pútavú obálku a obrázkový materiál. Týmto textom (v rámci menovanej edície) prešovská estetická škola naberá akoby „druhý dych“. Okrem toho, že sa vzráha vedecky, vzráha sa aj v skvalitňovaní a napĺňaní svojho poslania v duchu humboldtovského ideálu univerzitného vzdelávania – viesť dialóg so študentom, bádať do určitej miery spolu s ním, robiť z neho partnera, nielen toho, kto je učený a poučovaný. Príprava moderne koncipovaných učebníc, učebných textov, didaktických materiálov, audiovizuálnych materiálov a e-learningových modulov radí prešovské pracovisko a jeho strednú a nastupujúcu najmladšiu generáciu vedecko-pedagogických pracovníkov medzi lídrov v estetickom vzdelávaní vysokoškolákov na Slovensku. Tomuto cieľu podriadil svoj učebný text aj Lukáš Makky, inšpiratívny pedagóg, angažovaný a ambiciózný teoretik, svojou komplexne uchopenou snahou o realizáciu výchovy k umeniu a výchovy umením v rámci vedného odboru estetika. Filozofickú disciplínu, v minulosti završujúcu viaceré filozofické systémy, dnes však rovnako naslúchajúcu otázkam každodennosti, environmentu a mimoumeleckého estetického, Lukáš Makky ako tému uchopil v nasvietení otázok vizuálnych odborov. Učebnici želim veľa vnímavých a zvedavých študentov, verím, že ich bude motivovať k prehĺbeniu záujmu o štúdium, vizuálne odbory a vlastný rozvoj.

Slávka Kopčáková
University of Presov, Faculty of Arts
Institute of Aesthetics and Art Culture
17. novembra 1, 080 01 Prešov, Slovakia
slavka.kopcakova@unipo.sk